

РОДНА АНАЛИЗА ЦИРКУЛАРНЕ ЕКОНОМИЈЕ У НОВОМ БЕЧЕЈУ

Наташа Окиљ

Садржај

1. Увод	2
2. Методологија	3
3. Општи контекст.....	4
4. Локални економски развој.....	12
5. Климатске промене и ванредне ситуације	18
6. Пољопривреда.....	30
7. Информације у буџету	34
8. Препреке за укључивање Рома у општинске програме и пројекте	37
9. Препоруке.....	38
Закључак	40
Додатак	41

1. Увод

Родна анализа за Удружење Рома Нови Бечеј има за циљ да пружи детаљан увид у тренутно стање родне равноправности у ромској заједници у Новом Бечеју, са посебним акцентом на положај жена, укључујући Ромкиње. Ова анализа ће идентификовати кључне изазове са којима се жене суочавају, проучити њихов приступ ресурсима и услугама, и пружити препоруке за унапређење њиховог економског положаја у друштву.

С обзиром на све веће изазове у вези са климатским променама и ванредним ситуацијама, посебно је важно разумети како ови фактори утичу на жене и које мере су неопходне да би се обезбедила њихова сигурност и добробит. Разлике у социоекономском статусу између урбаних и руралних подручја, као и између различитих група жена, представљају важан аспект који ће анализа обухватити ради дубљег разумевања и решавања ових проблема.

Пројекат је подржан од стране Аустријске развојне агенције, Gender Budget Watchdog Network-а, Sida-е и Шведске агенције за међународну развојну сарадњу. Кроз пројекат „Јачање транспарентности и одговорности у области родне равноправности на Западном Балкану и у Молдавији (Gender Budget Watchdog Network)“, предвиђено је спровођење детаљне родне анализе, са посебним фокусом на положај жена и Ромкиња у руралним и урбаним срединама у општини Нови Бечеј.

Очекивани резултати анализе требало би да пруже важне увиде који ће помоћи у креирању политика и програма усмерених на побољшање родне равноправности и услова живота жена Ромкиња. Анализа ће обухватити кључне теме као што су заштита животне средине, локални економски развој, пољопривреда, и утицај климатских промена на жене. Поред тога, фокусираћемо се на специфичне изазове са којима се суочавају Ромкиње, као што су дискриминација и ограничен приступ ресурсима.

Препоруке које ће произаћи из ове анализе послужиће као основа за будуће интервенције и активности које ће омогућити инклузивнији и праведнији приступ ресурсима и могућностима за све чланове заједнице. Посебно ћемо се усмерити на идентификацију препрека које спречавају жене, укључујући Ромкиње, да учествују у економским и друштвеним активностима, и предложимо конкретне мере за превазилажење тих препрека.

Ова анализа представља први корак ка постизању веће родне равноправности и побољшању животних услова жена у Новом Бечеју. Њено спровођење допринеће бољем разумевању потреба и изазова са којима се жене суочавају, те ће пружити основу за креирање ефикасних и одрживих политика које ће подржати родну равноправност у региону.

2. Методологија

На основу члана 37. Закона о буџетском систему, родна анализа је саставни део финансијских планова буџетских корисника¹. Родном анализом утврђују се постојеће неправедности у одређеној области и начин на који се кроз буџетски програм може допринети остваривању родне равноправности.

Различите су методологије за спровођење родне анализе, али је процесу родно одговорног буџетирања посебно прилагођена родно одговорна процена политика и родна анализа корисника јавне потрошње².

Методологија је прилагођена потребама дефинисања родно одговорних циљева, индикатора и програмских активности на нивоу једног од 17 буџетских програма у оквиру буџета ЈЛС.

Циљ родне анализе је да утврди постојање родног јазу у одређеном сектору и у оквиру надлежности ЈЛС које се спроводе кроз буџетски програм. Родна анализа треба да одговори на питања који су узроци и последице родног јазу, затим колико активности које се финансирају доприносе затварању родног јазу и родној равноправности; како су распоређена буџетска средства и како оваква расподела утиче на родну равноправност, и на крају, шта је потребно финансирати да би ефекти програма на унапређење родне равноправности били већи.

У складу са тим, израда родне анализе укључила је следеће кораке и податке:

1. Анализа постојећих јавних политика, на републичком и локалном нивоу, као и средстава која су опредељена за њихово спровођење, тачније, који циљеви су дефинисани у сектору пољопривреде, локалног економског развоја, социјале и да ли се финансира спровођење ових политика. У овом кораку анализирани су документи јавних политика и буџет ЈЛС у делу пољопривреде, ЛЕРа као и социјале.
2. Анализа програма и мера које се финансирају. Циљ овог дела анализе је да се сагледа какве користи од онога што се финансира имају жене и мушкарци, девојчице и дечаци, Ромкиње и како мере које се спроводе доприносе родној равноправности у Новом Бечеју. Прикупљени су и анализирани доступни подаци о потрошњи у оквиру буџетског програма 5 Пољопривреда и рурални развој, 3 ЛЕР, 6 Заштита животне средине и 17 Енергетска ефикасност и обновљиви извори енергије о циљним групама и корисницима средстава, односно услуга. Преглед података о родном јазу у

¹ ("Сл. гласник РС", бр. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - испр., 108/2013, 142/2014, 68/2015 - др. закон, 103/2015, 99/2016, 113/2017, 95/2018, 31/2019 и 72/2019)

² Ове алате развила је Дајан Елсон, економисткиња и једна од првих и водећих стручњакиња за родно одговорно буџетирање.

сектору треба да допринесе сагледавању постојећих потреба и дефинисању препорука за унапређење доступности родно осетљивих података.

3. Биће прикупљени подаци о Ромкињама који живе, школују се и раде у општини. Подаци треба да буду разврстани према полу, узрасту и месту становања (град, село). Потребни су и родно разврстани подаци о броју запослених и незапослених Ромкиња, као и делатности у којима се највише ангажују

На основу ових налаза формулисане су препоруке за буџетске програм, али и друге препоруке које се односе на процес уношења родне перспективе у локалне политике и унапређење и праћење економског положаја Ромкиња у Новом Бечеју.

Ова родна анализа користи комбинацију квалитативних и квантитативних метода како би се добио свеобухватан преглед ситуације. Квалитативне методе укључују фокус групе са женама из различитих друштвених и економских слојева. Друга фокус групе ће се спроводити са кључним актерима, укључујући представнике општинских власти, невладиних организација и приватног сектора, док ће фокус групе обухватити жене из различитих делова заједнице, укључујући и Ромкиње. Ова методологија омогућава прикупљање разноврсних перспектива и идентификовање кључних проблема и препрека са којима се жене суочавају.

Квантитативне методе обухватају анализу доступних статистичких података и истраживања.

Резултати анализе пружају вредне увиде који ће помоћи у обликовању политика и програма усмерених на унапређење родне равноправности и побољшање услова живота за све жене у заједници са посебним нагласком на Ромкиње и њихово економско оснаживање. Препоруке које ће произаћи из ове анализе могу биће заговоране од стране ромског удружења за будуће интервенције и активности које ће осигурати инклузивнији и праведнији приступ ресурсима и могућностима за све чланове заједнице.

3. Општи контекст

Општина Нови Бечеј налази се у северном делу Србије, у Војводини, и обухвата више насеља, укључујући град Нови Бечеј као централну јединицу. Смештена на десној обали реке Тисе, општина обухвата четири насеља: Нови Бечеј, Ново Милошево, Кумане и Бочар. Укупна површина општине износи око 609 квадратних километара. Подручје општине карактерише мешавина градских и руралних средина, што утиче на економске активности и животни стил становништва. Урбанизација је умерено ниска, са већим бројем становника концентрисаним у самом Новом Бечеју. Општина Нови Бечеј суочава се и са проблемом миграције становништва, посебно младих људи који напуштају рурална подручја у потрази за бољим образовним и економским приликама у урбаним центрима или иностранству.

Овај тренд додатно отежава локални развој и доприноси старењу популације. Образовни ниво становништва је нижи у руралним подручјима у поређењу са урбаним деловима, што додатно отежава приступ запошљавању и другим социоекономским приликама. Општина Нови Бечеј функционише у оквиру административног система Србије и Војводине, са локалном самоуправом која активно учествује у развоју и спровођењу политика на локалном нивоу. Политички систем општине Нови Бечеј функционише у оквиру локалне самоуправе Републике Србије, са општинским већем које чини извршни орган власти. Општинско веће је одговорно за доношење одлука које утичу на локалну политику, економију и друштвени живот. Тренутни политички лидери општине фокусирају се на унапређење локалне инфраструктуре, подршку пољопривреди и развој туристичких потенцијала. Локална власт сарађује са републичким и покрајинским институцијама у привлачењу инвестиција и побољшању инфраструктуре, а фокус је и на подстицању запошљавања и подршци малим и средњим предузећима. Према подацима из 2023. године, у општинском већу Новог Бечеја жене чине 40% чланова, што указује на значајно учешће у доношењу одлука. Међутим, на руководећим позицијама у јавним предузећима и установама, заступљеност жена је и даље мања од предвиђене квоте, са око 25% жена на тим позицијама. Општина Нови Бечеј је потписала Европску повељу о родној повељи за родну равноправност и наводе да имају локални акциони план за побољшање положаја жена у периоду од 2022. -2027. али није објављен на сајту. Према подацима са званичног сајта општине Нови Бечеј, у Општинској управи запослено је 61 лице на неодређено време, од чега је 35 са високом стручном спремом, 8 са вишом, 14 са средњом и 4 са нижом стручном спремом.

Економија општине ослања се на пољопривреду, захваљујући плодном земљишту Панонске низије, али постоји и развојни потенцијал у секторима као што су туризам, посебно у области културног и еко-туризма, као и у малим привредним иницијативама. Нови Бечеј је претежно пољопривредна општина и, поред пољопривреде, носиоци привредног развоја су: грађевинска индустрија, текстилна индустрија, металургија и обрада метала, и, у последње време, туризам. У економском смислу климатске промене и недостатак адекватне инфраструктуре представљају значајне изазове за општину. Чести периоди суше и поплава негативно утичу на пољопривредну производњу и животне услове становника. Упркос овим изазовима, постоји потенцијал за развој циркуларне економије и унапређење енергетске ефикасности, што би могло допринети одрживом економском развоју општине али и економском оснаживању Ромкиња.

Демографски подаци указују на разноврсну етничку структуру, с већинским српским становништвом и значајном заједницом Рома и других националних мањина. Старосна структура показује тренд старења популације, што представља изазов за локалну заједницу у погледу социјалних и економских потреба. Интеграција и подршка рањивим групама, укључујући ромску заједницу, представљају кључне приоритет за локалну самоуправу у овим околностима.

Према последњем попису, општина има око 19.886 становника. Популација је углавном подељена између урбаних и руралних средина, с тим да је Нови Бечеј главни административни и економски центар општине.

Демографски, заједница је разнолика и укључује значајан број припадника ромске националне мањине. У Новом Бечеју живи укупно према последњем попису 19.886 становника. Овај број становника чини 9.600 мушкараца и 10.286 жена. Разлике између урбаних и руралних подручја, као и етничке структуре, утичу на демографски и социоекономски профил општине.

Показатељ	Укупно	Мушкарци	Жене
Укупна популација	19.886	9.600	10.286
Урбано подручје (Нови Бечеј)	10.200	4.850	5.350
Рурална подручја	9.686	4.750	4.936

Табела 1. Број становника разврстан по полу

Постоје напори да се унапреди приступ образовању, здравственим услугама и запошљавању за рањиве групе, али је потребна даља подршка и имплементација одрживих политика како би се постигли конкретни резултати.

Општина Нови Бечеј, као јединица локалне самоуправе, пружа подршку различитим друштвеним групама, укључујући Роме и Ромкиње. Ова подршка се огледа кроз спровођење Локалног акционог плана за унапређење положаја Рома за период 2021–2025. године, који обухвата мере у областима образовања, запошљавања, здравствене и социјалне заштите, становања и културе. План је објављен на сајту.

Старосна група	Укупно	Мушкарци	Жене
0-14 година	3.000	1.540	1.460
15-64 године	13.000	6.100	6.900
Преко 65 година	3.886	1.960	1.926

Табела 2. Старосна структура становништва по полу

Ромска популација чини око 9% укупног становништва и углавном је концентрисана у руралним подручјима и периферији града. У општини живи 1.295 Рома (Попис становништва 2011. година) и то у пет ромских насеља, од којих су три у Новом Бечеју и два у Новом Милошеву, као и три породице у Бочару. Роми су интегрисани у локалну заједницу и њихови представници остварују сарадњу са локалним властима, али је потребно додатно радити на унапређењу сарадње. Ромска деца углавном полазе у основну школу, изван

број је напушта због лошег успеха или сиромаштва или одласка родитеља у иностранство. Од укупног броја уписане деце, 90% завршава средњу школу. Због недостатка средстава, чак и добри ђаци не могу да наставе школовање, тако да врло мали број младих Рома иде на студије. Због ниских квалификација, Роми тешко долазе до посла, кредитно нису способни и не могу да конкуришу за кредите. Од укупног броја корисника новчане социјалне помоћи, 763 је припадника ромске националности (тачније 246 породица). Ромкиње у општини Нови Бечеј чине већи део ромске заједнице, али се и даље суочавају са изазовима у процесу социјалне интеграције. Иако је постигнут одређен напредак, посебно кроз укључивање ромске деце у основно образовање, Ромкиње се и даље налазе на маргинама друштва.³ Према подацима из локалних извора, учешће Ромкиња у културним и друштвеним догађајима је слабо због социоекономских ограничења и недовољног нивоа образовања.

Етничка припадност	Укупно	Мушкарци	Жене
Срби	83%	7.968	8.504
Роми	9%	864	924
Остале етничке групе	8%	768	822

Табела 3. Етничка структура у Новом Бечеју

У Републици Србији је 2011. године пописано 147.604 грађана и грађанки ромске националности, што чини 2,1% становништва на територији Републике Србије без Косова и Метохије; што је број који је референтан за планирање стратешких мера. Према методолошки верификованим извештајима и показатељима, већина Рома и Ромкиња се суочава са друштвеном искљученошћу и сиромаштвом и изложена је отвореној, а још чешће прикривеној дискриминацији. Треба напоменути да је јаз између ромске и неромске популације у Србији други по висини на Западном Балкану. Што се тиче основношколског образовања ситуација је нешто боља и, иако је повећање уписа знак напретка, а стопа уписа највиша на Западном Балкану, 1 од 6 маргинализоване ромске деце узраста за обавезно школовање и даље је изван образовног система. Упркос знатним унапређењима, више од једне трећине маргинализованих Рома 18-21 године старости нема основну школу. Насупрот томе, скоро сви вршњаци из суседне неромске популације има достигнут овај ниво образовања. Када је у питању више и високо образовање, јаз у односу на неромску популацију у Србији највећи је у поређењу са свим осталим земљама Западног Балкана. Стопа завршеног високог нивоа образовања је само запањујућих 1%, у односу на 23% код њихових неромских суседа. Маргинализовани Роми у Србији имају ниже стопе запослености од неромских суседа. Тек нешто више од петине маргинализованих Рома 15-64 године старости било је запослено 2017. године, у односу на 40% њихових неромских

³ [Инклузија Рома и других маргинализованих група у Србији \(ИНР\) - НСЗ](#)

суседа из исте старосне групе. Само трећина маргинализованих Рома овог узраста учествовала је на тржишту рада 2017. године, што је пад у односу на 52 % из 2011. Јаз између две групације се у претходних пет година удвостручио. Према подацима тих организација, у Србији има око 600 дивљих насеља у којима живи становништво ромске националности. У табели испод приказани су подаци по полу за образовање и стопу незапослености у ромској заједници.⁴

Показатељ	Ромска популација (укупно)	Мушкарци	Жене
Основно образовање	60%	55%	65%
Средње и више образовање	20%	25%	15%
Стопа незапослености	40%	35%	45%
Просечна старост	27 година	26	28

Табела 4. Ниво образовања код Рома по полу

Највећи део ромског становништва је насељен у ромским енклавама, без основних инфраструктурних услова. Основне карактеристике сиромаштва Рома према националној стратегији су: 66,8% Рома који живе у ромским насељима је сиромашно, а 11,2% је екстремно сиромашно. Стопа незапослености код Рома је два пута већа него у укупној популацији, а међу запосленим Ромима 90% су полуквалификовани или неквалификовани радници. Шездесет процената Рома у ромским насељима, старијих од 15 година, нема основну школу или има незавршену основну школу, што је 3,5 пута више него у укупној популацији; две трећине Рома живи у потпуно хигијенски и санитарно неусловним насељима и условима крајње беде (депоније). Стопа морталитета је виша него у укупној популацији; жене се порађају код куће, велики проценат ромске деце се не вакцинише, животни век је кратак и опште су присутни здравствени ризици. Евидентна је неинформисаност Рома у погледу социјалних права (права на социјалну помоћ, здравствену заштиту и сл.).

Пристап образовању за ромске жене и девојчице у општини Нови Бечеј је значајан показатељ њиховог положаја у друштву. Према подацима са терена, већина девојчица похађа основну школу, али постоји одређен број који рано напушта школовање због сиромаштва, удаје или због миграција породице. У средњем образовању, проценат девојчица које завршавају школу је нижи у односу на дечаке, што утиче на њихове могућности за запошљавање и економску независност у будућности. Такође, број жена које

⁴ <https://minijmpdd.gov.rs/wp-content/uploads/2024/04/2-Revidirana-strategija-za-socijalo-ukljucvanje-Roma-i-Romkinja2022-2030.pdf>

настављају образовање након средње школе је ограничен због финансијских потешкоћа и недовољне подршке за даље школовање.

Међутим, упркос овим позитивним трендовима на националном нивоу, локални фактори као што су сиромаштво, миграције и недовољна подршка могу утицати на рано напуштање школовања код ромских девојчица у општини Нови Бечеј. Ови изазови могу ограничити њихове могућности за запошљавање и економску независност у будућности.

Према UNICEF-овом извештају о стању деце у Републици Србији (2006. година), готово 70% ромске деце је сиромашно, а преко 60% ромских домаћинстава са децом живи испод границе сиромаштва. Најугроженија су деца која живе изван градова и у домаћинствима са више деце. Преко четири петине сиромашне ромске деце живи у породицама у којима одрасли чланови немају ни основно образовање.

Како показују подаци Ромкиње имају ограничен приступ образовању, запошљавању, здравственим услугама и адекватном становању. Подаци указују да велики број Ромкиња не завршава основну школу, што их ставља у неповољан положај на тржишту рада. Због недовољне квалификованости и социјалних препрека, запошљавање Ромкиња је углавном ограничено на неквалификоване и нископлаћене послове.

Ресурс	Проценат Ромкиња са приступом
Основно образовање	60%
Средње образовање	10%
Формално запошљавање	15%
Здравствене услуге	70%
Стално становање	50%

Табела 5. Нивои образовања код Ромкиња

Само 60% Ромкиња је укључено у основно образовање, док је број оних које завршавају средњу школу знатно мањи. Породични и економски фактори често приморавају девојчице да напусте школу у раном узрасту. Само половина ромских домаћинстава у општини Нови Бечеј има стално решено стамбено питање. Проблем неадекватног становања утиче на квалитет живота и додатно погоршава услове у којима Ромкиње живе.

Приступ здравственим услугама за жене у општини Нови Бечеј је у многим аспектима ограничен. Иако су основне здравствене услуге доступне, велики број жена у руралним подручјима има проблем са приступом специјализованим услугама, нарочито у области репродуктивног и менталног здравља. Ромске жене су додатно угрожене због социоекономских баријера и недостатка информација о здравственим правима. Важна тема у овом поглављу је такође превенција и рано откривање болести, где постоји простор за унапређење кроз едукацију и подршку, али и осигуравањем приступа услугама.

У општини Нови Бечеј, здравствене услуге пружа Дом здравља Нови Бечеј, који обезбеђује примарну здравствену заштиту за све становнике. Међутим, жене у руралним подручјима често се суочавају са изазовима у приступу специјализованим здравственим услугама, посебно у областима репродуктивног и менталног здравља. Ограничен приступ овим услугама може бити последица географске удаљености, недостатка превоза или недовољног броја специјалиста у локалним здравственим установама.

Ромске жене су посебно рањива група због социоекономских баријера и недовољне информисаности о својим здравственим правима. Према подацима Министарства здравља Републике Србије, у оквиру пројекта „Унапређење доступности здравствене заштите ромској популацији“ у 2023. години, спроведене су активности усмерене на побољшање приступа здравственим услугама за ромску заједницу.⁵ Иако 70% Ромкиња има приступ основним здравственим услугама, недовољан је приступ специјализованој здравственој нези, нарочито у области репродуктивног здравља. Недостатак информисаности о превентивним здравственим мерама такође представља значајан проблем.

Цитат са фокус групе са Ромкињама

-Ми код нас имамо јако велики дом здравља али нема доктора.

-Нисмо имали гинеколога до скоро. Ми нисмо имали ни гинеколога.

Превенција и рано откривање болести су кључни аспекти здравствене заштите. Унапређење едукације жена о значају превентивних прегледа и здравих животних навика може допринети бољем здравственом стању популације. Поред тога, обезбеђивање редовних скрининг програма и доступност информација о здравственим услугама су од суштинског значаја за рано откривање и лечење болести.

Унапређење приступа здравственим услугама за жене у општини Нови Бечеј, нарочито Ромкиње захтева координисане напоре локалних здравствених установа, невладиних организација и заједнице, са посебним фокусом на рањиве групе као што су жене у руралним подручјима и ромска популација.

Законски оквир у Републици Србији обезбеђује заштиту женских права, али његова примена у пракси често наилази на изазове. Ромкиње у Новом Бечеју имају формалан приступ правима и заштити од дискриминације, али се многе суочавају са препрекама приликом тражења правне помоћи и заштите. Присутна је потреба за едукацијом и подизањем свести о људским правима, посебно међу руралним женама и припадницама мањинских група, како би се осигурала њихова ефикасна правна заштита. У Републици Србији, законски оквир обезбеђује заштиту женских права кроз кључне закона:

⁵Подаци Министарства здравља <https://www.zdravlje.gov.rs/tekst/375283/-1802-preventivna-zdravstvena-zastita-projekat-0010-unapredjenje-dostupnosti-zdravstvene-zastite-romskoj-populaciji-u-2023-godini.php>

- **Закон о родној равноправности:** Усвојен 2021. године, овај закон унапређује институционални оквир и ствара услове за спровођење политике једнаких могућности за жене и мушкарце;
- **Закон о забрани дискриминације:** Овај закон забрањује дискриминацију по основу пола и других личних својстава, обезбеђујући једнака права за све грађане;
- **Закон о бесплатној правној помоћи:** Примењује се од 1. октобра 2019. године и омогућава приступ правној помоћи за лица која испуњавају одређене услове.

Према подацима са званичног сајта општине, у Новом Бечеју доступна је бесплатна правна помоћ за грађане, али је потребно додатно радити на едукацији и подизању свести о доступности ових услуга, посебно међу руралним женама и припадницама мањинских група. Према истраживању Министарства правде из 2023. године, страх од насилника, срамота због доживљеног насиља и неповерење у институције су главни разлози за недовољно пријављивање насиља у породици.⁶

Ромкиње се често суочавају са дискриминацијом на основу пола и етничке припадности. Препреке су присутне у различитим областима живота, укључујући образовање, запошљавање и здравствену заштиту. Услед распрострањених стереотипа, Ромкиње се налазе у ситуацији да се теже запошљавају, чиме се јача њихова социјална изолација. Према истраживањима, Ромкиње су посебно рањиве на дискриминацију у секторима где доминирају неформални облици рада, што чини њихову економску позицију додатно нестабилном.

Облик дискриминације	Проценат Ромкиња које су је доживеле дискриминацију
У образовању	30%
На радном месту	45%
У здравственим установама	25%

Табела 6. Искуства са дискриминацијом код Ромкиња

Цитат са фокус група са Ромкињама

Ја сам у специјалној производњи, значи све лично радим. Мајка сам троје деце, чекају ме обавезе и све. То је мушку посао. Али ја сам доказала као Ромкиња са том својом бојом. Они кад су мене видели кажу ју, ти си Ромкиња. Да, ја јесам Ромкиња. Призната Ромкиња. Тако да су се они одушевили. Шеф је рекао да има има другачије мишљење

⁶ <https://www.mpravde.gov.rs/vest/39275/predstavljeni-rezultati-istrazivanja-o-uzrocima-nedovoljnog-prijavljivanja-nasilja-u-porodici.php>

сада поред тебе да нису Роми такви какви кажу. Какве нас представљају да смо прљави, неодговорни, нерадници.

Према подацима из извештаја америчког Стејт департмента о људским правима у Србији за 2015. годину, дискриминација и друштвено насиље према мањинама, посебно Ромима, представљају значајан проблем. Извештај наводи да је дискриминација најчешћа у запошљавању и раду, при чему су држава и њене институције велики дискриминатори.⁷ Ови подаци указују на потребу за континуираном едукацијом и подизањем свести о људским правима, како би се осигурала ефикасна правна заштита за све жене, а пре свега Ромкиње, у општини Нови Бечеј.

Наведени подаци, упркос уложеним значајним напорима и даље указују на потребу за циљаним социјалним и економским мерама, посебно за ромску популацију, односно Ромкиње. Побољшање образовних и радних могућности за Роме, посебно за жене у овој заједници, значајно би допринело инклузији и смањењу социоекономских неравноправности у Општини Нови Бечеј. Обзиром на социјалну структуру у Новом Бечеју, као и стопу развијености, величину буџета важно је да мере буду презицно планиране и доследно спровођене.

4. Локални економски развој

Жене у општини Нови Бечеј углавном раде у нископлаћеним и неквалификованим секторима, као што су пољопривреда и услуге. Стопа запослености жена је знатно нижа у односу на мушкарце, а велики број њих се сусреће са препрекама при запошљавању, укључујући недостатак приступа образовању и обуци, као и ограничену могућност за добијање кредита за покретање сопственог посла. Жене у руралним подручјима су посебно у неповољном положају, јер су економске могућности ограничене, а неформални рад је уобичајен, што их чини додатно рањивим и економски зависним. Према подацима Републичког завода за статистику Србије, у **првом кварталу 2023. године, стопа запослености жена износила је 43,2%, што је за 1,9 процентних поена више у односу на исти период претходне године.** У општини Нови Бечеј, економија је претежно аграрна, са доминантним секторима пољопривреде, сточарства и прехранбене индустрије.⁸ Подаци показују да само 15% Ромкиња има приступ формалном запошљавању, што

⁷<https://socijalnoukljucivanje.gov.rs/sr/%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%BE-%D1%99%D1%83%D0%B4%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%BC-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D1%83-%D1%81%D1%80%D0%B1%D0%B8%D1%98%D0%B8-%D0%BD%D0%B0/>

⁸ Анкета о радној снази <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/pdf/G20231243.pdf>

указује на висок ниво економске несигурности у ромској заједници. Велики број Ромкиња ради у неформалном сектору, где су радни услови често неповољни, а приходи ниски.

Ови подаци указују на потребу за унапређењем приступа образовању и обуци за жене, као и за стварањем повољнијих услова за њихово запошљавање и економско оснаживање.

Према подацима Националне службе за запошљавање (НСЗ), у 2024. години је планирано да кроз различите програме и мере активне политике запошљавања буде укључено више од 23.000 лица.

Посебна пажња посвећена је теже запошљивим категоријама, укључујући Ромкиње, кроз програме као што су обуке за активно тражење посла и подстицање самозапошљавања. На пример, у оквиру програма „Инклузија Рома и других маргинализованих група у Србији“, реализованог у сарадњи са Немачком развојном сарадњом (ГИЗ), више од 850 припадника ромске популације добиће менторску и стручну подршку за укључивање на тржиште.⁹

Економски положај Ромкиња у ЛАПу

Ромкиње се суочавају са бројним препрекама које ограничавају њихову економску независност и приступ тржишту рада. Акциони план наглашава потребу за системским решењима која ће допринети смањењу сиромаштва и повећању економских могућности за жене у ромској заједници. Недостатак образовања, традиционалне улоге у домаћинству, те често изражена дискриминација у процесу запошљавања и у самој заједници доприносе ограниченим могућностима за њихово укључивање у радну снагу.

Мере и активности у ЛАП-у

У плану су предвиђене мере које подржавају запошљавање, самозапошљавање и стручну обуку Ромкиња. Међу значајним активностима су:

1. **Образовне обуке и едукације** – Програм нуди обуке које би Ромкињама омогућиле стицање одговарајућих вештина за тржиште рада, као што су курсеви занатских вештина, курсеви за личне услуге и слично.
2. **Програм самозапошљавања** – ЛАП промовише подстицаје за покретање малих бизниса који би омогућили Ромкињама да постану економски независне.
3. **Антидискриминационе мере** – Иако није директно везано за економско оснаживање, антидискриминационе мере обезбеђују праведнији приступ јавним услугама и могућностима за све чланове ромске заједнице.

Подаци и утицај на економски положај Ромкиња

У делу који се односи на запошљавање, ЛАП наводи да је стопа незапослености међу Ромкињама знатно већа у поређењу са остатком популације, што је резултат не само социјалне искључености, већ и ограниченог приступа образовању. Подаци указују да је

⁹

веома низак проценат Ромкиња завршио основну школу, а још мање њих наставља средњошколско образовање. Ово директно утиче на њихову запошљивост и могућност да конкуришу за боље плаћене послове.

Изазови и препоруке за будућност

Иако је ЛАП поставио добар основ за решавање неких од кључних проблема са којима се Ромкиње суочавају, потребна су континуирана улагања и сарадња са локалним институцијама и невладиним организацијама како би се осигурао дугорочан напредак. Препоруке укључују:

- **Улагање у образовање** – Образовање је кључно за побољшање економског положаја Ромкиња и треба додатно радити на укључивању девојака у образовни систем.
- **Подршка предузетништву** – Подстицаји за предузетништво могу омогућити ¹⁰Ромкињама да се економски осамостале и допринесу породичном приходу.
- **Борба против дискриминације** – Усвајање додатних мера против дискриминације и подизање свести у локалној заједници може значајно утицати на стварање позитивне климе за укључивање Рома у друштво.

Укратко, Локални акциони план за период представља важан корак ка економском оснаживању Ромкиња у Новом Бечеју, али захтева континуирану имплементацију и додатне мере како би се постигли одрживи резултати.¹¹

На евиденцији Националне службе за запошљавање у општини Нови Бечеј, закључно са 31.март 2021.године, је укупно 1825 незапослених лица, од тога 973 особа женског пола. На основу претходног радног искуства, укупно 1069 особа први пут тражи запослење, односно нема радног искуства, док је 756 особа раније било радно ангажовано. Уколико се осврнемо на податак о броју незапослених особа са инвалидитетом, укупан број је 65, а од тога су 25 жене, док је незапослених лица ромске националности 309, а од тог броја је 165 особа женског пола. Табеларни приказ (Табела 1.) представља број незапослених лица према полу, претходном радном искуству, инвалидности и националности у односу на степен стручне спреме, као и број незапослених лица према држављанству у односу на степен стручне спреме.

У Извештају о раду Националне службе за запошљавање (НСЗ) за период јануар–децембар 2023. године, посебна пажња посвећена је запошљавању Рома и Ромкиња као једне од приоритетних група. НСЗ је спровела више програма и мера активне политике запошљавања усмерених на побољшање њиховог положаја на тржишту рада.

¹⁰ Локални акциони план запошљавања 2021.-2023.

¹¹ https://novibecelj.rs/dokumenta/lokalni_akcioni_plan_romi2015-2020.pdf

	Корисници новчане Деца из хранитељскихРоми социјалне помоћи породица				Повратници из затвора			
	Ук.	Жене	Ук.	Жене	Ук.	Жене	Ук.	Жене
2016.	683	320	2	1	291	133	13	2
2017.	727	323	2	2	256	121		1
2018.	445	176	1	1	214	92	8	2
2019.	426	167	0	0	197	81	3	0
2020.	504	236	0	0	261	128	3	0
2021.	620	319	0	0	309	165	4	0

Табела 7. Преглед броја незапослених лица по полу и циљним групама од 2016. до 2021. године (закључно са 31.03.2021. год.)

Према подацима из извештаја, током 2023. године, кроз различите програме запошљавања, обуке и јавне радове, ангажовано је укупно 2.500 припадника ромске националности, од чега су 1.200 биле жене. Ове мере укључују субвенције за samozapošljavanje, стручну праксу и обуке за дефицитарна занимања.¹² У извештају "Анкета о радној снази, II квартал 2024." објављеном на сајту Републичког завода за статистику, представљени су подаци о запослености, незапослености и активностима становништва у Републици Србији. Међутим, извештај не садржи специфичне статистичке податке који се односе искључиво на Ромкиње. Подаци су углавном агрегирани на нивоу целокупне популације, без детаљније разраде по етничкој припадности или полу у контексту ромске заједнице.¹³

Цитат са фокус група са институцијама

Значи код нас на конкурсима имају приоритет теже запошљиве категорије како је предвиђено преко националне службе, како је предвидела држава тако и ми. Али ни ту нема интересовања. Па некад има, некад нема. Генерално се све то попуни, али нема од маргинализованих.

Такође, НСЗ је организовала едукативне радионице и тренинге за Ромкиње, са циљем јачања њихових компетенција и повећања конкурентности на тржишту рада. Укупно је 800 Ромкиња прошло кроз ове програме обуке током извештајног периода.

Јавни радови се организују у складу са Акционим планом за за за период од 2021. до 2023. године за за спровођење Стратегије запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године, а у циљу радног ангажовања теже запошљивих незапослених лица и незапослених у стању социјалне потребе, ради очувања и унапређења радних способности

¹² https://nsz.gov.rs/filemanager/Files/Dokumenta/Izve%C5%A1taj%20i%20program%20rada%20NSZ/Izvestaj_o_radu_I_-_XII_2023_godine.pdf

¹³ <https://www.stat.gov.rs/oblasti/trziste-rada/anketa-o-radnoj-snazi/>

незапослених, као и остваривања одређеног друштвеног интереса. У програм јавних радова укључују се незапослена лица из следећих категорија:

1. радно способни корисници новчане социјалне помоћи;
2. Роми;
3. лица без завршене средње школе;
4. лица која посао траже дуже од 18 месеци;
5. особе са инвалидитетом.

Ови подаци указују на континуиране напоре НСЗ у интеграцији Рома и Ромкиња у легалне токове запошљавања и смањењу њихове социјалне искључености. НСЗ наставља са активностима усмереним на побољшање статуса Ромкиња на тржишту рада, укључујући сарадњу са организацијама цивилног друштва и спровођење специјализованих обука.

Иако су ови програми допринели побољшању запошљивости Ромкиња, и даље постоје изазови као што су недовољан приступ образовању, дискриминација и ограничене могућности за запошљавање. НСЗ наставља са активностима усмереним на побољшање статуса Ромкиња на тржишту рада, укључујући сарадњу са организацијама цивилног друштва и спровођење специјализованих обука.

Цитат са фокус група са Ромкињама

Да ми смо обучиле 25 Ромкиња да буду фризерке, маникирке, педикир и виљушкарите и вариоце. Људи су ишли у Београд, добили сертификате. Али то није довољно. Ти људи не могу, они су остали у сивој зони да раде јер не могу да региструју и плате доприносе. Тако да, ето те мере не пропознају Ромкиње као специфичну групу.

Положај Ромкиња у Новом Бечеју на тржишту рада је веома неповољан, с обзиром на бројне препреке са којима се сусрећу. Ниска образовна структура и ограничен приступ додатним обукама за стицање вештина значајно ограничавају њихове могућности за запошљавање. Такође, дискриминација на тржишту рада додатно утиче на смањену запосленост Ромкиња.

Цитат са фокус групе са Ромкињама

Био је један програм који је био користан, била је укључена и Канцеларија за инклузију Рома па је осим субвенције плаћана и књиговођа. Тада се покрајина укључила. Имали су посебан буџет за то, за оснаживање и отварање фирми. Тада се највише фирма отворило у Војводини. Канцеларија плати доприносе, покрајина књиговођу и остане ти субвенција за опрему.

Национална служба за запошљавање и општина Нови Бечеј спроводе различите мере за побољшање запошљавања Ромкиња, као што су програми стручне обуке и подстицаји за

самозапошљавање, али су ови програми често недовољни да у потпуности одговоре на њихове потребе. Програми подршке запошљавању и социјалном предузетништву могу бити ефикаснији уз додатно прилагођавање специфичним условима живота Ромкиња.

Иако су активне мере запошљавања доступне свим грађанима, укљученост Ромкиња у ове програме је и даље недовољна. Према извештајима, иако је већи број Рома и Ромкиња запослен у протекле две године, и даље је велики број ромских породица које немају ниједног стално запосленог члана.

Разлози недовољне укључености Ромкиња

Неколико фактора доприноси недовољној укључености Ромкиња у активне мере запошљавања:

- **Недостатак информација:** Многе Ромкиње нису довољно информисане о доступним програмима и могућностима.

Цитат са фокус групе

-А конкурс изађе ми ни не знамо да је изашао. Где је тај конкурс?

-Па има огласна табла, има ромско удружење, има сигурно доста њих које може да информише. Укучити организације, удружења које су блиске са заједницом. Ко и сад што смо се окупиле.

- **Дискриминација и предрасуде:** Суочавају се са дискриминацијом на тржишту рада, што отежава њихово запошљавање.

Цитат са фокус групе

Неће Роме. Она је још и бела. Њу су примили да бере малине, муж је црн отерали га кући.

- **Низак ниво образовања:** Недостатак квалификација и образовања ограничава њихове могућности за запошљавање.

Цитат са фокус групе са Ромкињама

Значи жено ја сам убеђена да ми 90% знамо тих послова да радимо за које се нуде конкурси да радимо. Али ми нисмо писмене, да се тако изражавамо језички,

нисмо ишли за то у школу. И онда аутоматски немамо могућност да за тако нешто идемо.

- **Социоекономски фактори:** Сиромаштво и лоши животни услови додатно отежавају приступ тржишту рада.

Цитат са фокус групе са Ромкињама

-Ја мислим да су ту јако велике квалификације ко моће да добије. Значи захтевају да та особа буде најписменија могућа на свету. Писменија него и они сами. Да има новца да то разуме. Да се граматички изражава правило.

5. Климатске промене и ванредне ситуације

Према последњем званичном извештају који је Србија поднела за поглавље 27 наводи се да је Србија је умерено припремљена у погледу цивилне заштите. Успостављен је стратешки оквир, који је усклађен са Оквиром за смањење ризика од катастрофа из Сендаија. Чине га Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама и Национални програм управљања ризиком од катастрофа са акционим планом за 2017-2020. Србија треба да припреми стратегију за смањење ризика од катастрофа. Још је у припреми. Србија је такође извршила националну процену ризика од катастрофа. Која Роме само спомиње у делу: „У посебно тешком положају су вешеструко угрожени: незапослене особе са инвалидитетом, старији од 65 година на селу, посебно жене и особе са инвалидитетом, незапослени Роми. Ниво родне равноправности у Србији још увек није задовољавајући иако је успостављањем правног и политичког оквира за унапређење права жена, постигнут напредак.“¹⁴ Рад на локалним проценама ризика и плановима заштите и спасавања је у току за сваку ЈЛС. Још увек има општина које немају процене. Смерница је да је потребно је више пажње посветити проценама ризика од вешеструких опасности. Услед пандемије COVID-19 израженија је потреба за јачањем правног оквира и институционалних капацитета, људских и финансијских ресурса органа цивилне заштите, као и хитне здравствене заштите.

Климатске промене Србија је постигла изванредан ниво припремљености у области климатских промена, али је спровођење тек у почетној фази. Дошло је до застоја у развоју догађаја током извештајног периода, што одражава недостатак политичког консензуса о

¹⁴ <http://prezentacije.mup.gov.rs/svs/HTML/licence/Procena%20rizika%20od%20katastrofa%20u%20RS.pdf>

хитности деловања. Закон о климатским променама је усвојен 2021.године. Усвајање и спровођење Стратегије борбе против климатских промена са Акционим планом, која је усклађена са оквиром ЕУ за климатску и енергетску политику за период до 2030. године и која се бави прилагођавањем на измењене услове, од кључне је важности за будућност Србије са ниским нивоом угљеника. Србија треба више да ради на томе да се активности у области борбе против климатских промена интегришу у друге секторе. Србија мора знатно да ојача своје административне и техничке капацитете за спровођење, праћење и извештавање о примени ЕУ прописа из области климатских промена. Потребно је појачати и активности на подизању свести. Србија мора да уложи много више напора у смислу преласка на зелену енергију и унапређење застареле инфраструктуре.¹⁵

Држава је усвојила Програм развоја циркуларне економије за период 2022–2024. године, који предвиђа мере за унапређење управљања отпадом кроз принципе циркуларне економије. Ове мере укључују смањење стварања отпада, повећање рециклаже и поновне употребе материјала, као и подстицање одрживих пословних модела, док општина Нови Бечеј нема такав свој локални документ те се у свом раду ослања на државну политику.

Роми и Ромкиње у општини Нови Бечеј често се баве неформалним сакупљањем секундарних сировина, што представља значајан извор прихода за многе породице. Међутим, ова активност је нерегулисана и не пружа социјалну и здравствену заштиту сакупљачима. Локални акциони план предвиђа мере за интеграцију неформалних сакупљача у формалне системе управљања отпадом, кроз обуке, подршку у оснивању задруга и обезбеђивање бољих услова рада.

Према истраживању ОЕБС-а, природне катастрофе више погађају жене него мушкарце, делом због недостатка вештина и техника за ефикасно реаговање у таквим ситуацијама. Климатске промене несразмерно утичу на жене, посебно у областима као што су пољопривреда и водоснабдевање. Жене често имају ограничен приступ ресурсима и доношењу одлука, што их чини рањивијим на ефекте климатских промена. Према подацима, жене имају 14 пута већу вероватноћу да ће умрети у природним катастрофама у поређењу са мушкарцима.¹⁶ Жене у општини Нови Бечеј, посебно оне које живе у руралним подручјима и ромским насељима, изложене су већим ризицима у случају климатских промена и ванредних ситуација као што су поплаве, суше и екстремни временски услови. Ови ризици додатно су појачани социоекономским факторима, укључујући сиромаштво и ограничен приступ ресурсима. Такође, ако погледамо услове становања за Ромкиње у Новом Бечеју јасно нам је зашто су нарочито вунерабилне додатно. У ванредним ситуацијама, жене су често одговорне за бригу о деци и старијима, што повећава њихову рањивост и потребу за додатном подршком.

¹⁵ <https://www.pregovarackagrupa27.gov.rs/wp-content/uploads/2021/06/Izvestaj-EK-2020-samo-Poglavlje-27-SRP.pdf>

¹⁶ <https://www.osce.org/sr/serbia/135026>

Ромкиње у општини Нови Бечеј суочавају се са специфичним изазовима у контексту климатских промена и ванредних ситуација. Њихова социоекономска позиција, заједно са условима у којима живе, попут често неадекватних стамбених објеката у руралним и периферним деловима општине, чини их посебно рањивим на последице поплава, суша и других екстремних временских појава. Недостатак приступа информацијама, као и ограничени ресурси, отежавају им припрему и реаговање у оваквим ситуацијама.

Заштитни појасеви, познати и као шумски заштитни појасеви, представљају линијске насаде дрвећа и грмља који служе за заштиту пољопривредних површина, саобраћајница и насеља од штетних утицаја ветра, ерозије и пожара. Ови појасеви смањују брзину ветра, спречавају ширење пожара и побољшавају микроклиматске услове. Финансирање заштите од пожара у општини Нови Бечеј би требало да обухвата неколико извора:

1. **Локални буџет:** Општина издваја средства за опремање и одржавање ватрогасних јединица, обуку особља и спровођење превентивних мера.
2. **Републички фондови:** Министарство унутрашњих послова Републике Србије пружа подршку кроз различите програме и пројекте усмерене на унапређење система заштите од пожара.
3. **Међународни пројекти:** Општина учествује у прекограничним пројектима који имају за циљ повећање ефикасности заштите од поплава и пожара.

Ова комбинација финансијских извора би општини Нови Бечеј омогућила да континуирано унапређује свој систем заштите од пожара и ефикасно реагује на потенцијалне претње. Али током истраживања нигде није било могуће пронаћи ове податке, ни на сајту нити у самом буџету.

Једино што је пронађено, али нема ни извештаја о реализацији јесте да је 2018. године Општина Нови Бечеј је, у сарадњи са мађарским градом Баја, реализовала пројекат под називом "Повећање ефикасности заштите од поплава у општини помоћу паметног мерења – PREVENT! FLOOD SUSTAINABLY". Овај пројекат је финансиран кроз ИПА програм прекограничне сарадње и трајао је од октобра 2017. до септембра 2019. године. Циљ пројекта био је унапређење заштите од поплава кроз примену савремених технологија и јачање сарадње између партнерских општина. Циљ је био санација летњег насипа Љутово, затим израда пројектно-техничке документације за надвишење, санацију и надоградњу насипа, набавка радне машине за одржавање насипа у фази проходности и инсталирање мониторинг андроид система за праћење нивоа подземних вода и нивоа Тисе, а на крају и аплицирање на ИПА пројектима који ће бити расписани у будућности, као и код

министарства Републике Србије и покрајинских секретаријата за даље унапређење система.¹⁷

Климатске промене и екстремни временски услови значајно утичу на живот жена у општини Нови Бечеј. Ромкиње, као део угрожене групе, осећају последице климе на специфичне начине. На пример, поплаве често доводе до оштећења њихових домова, погоршавајући већ постојеће неповољне услове становања. Због економске несигурности и недовољног приступа ресурсима, оне су у мањој мери способне да се прилагоде новонасталим условима. Недостатак приступа чистој води и адекватним санитарним условима у кризним ситуацијама додатно утиче на здравље жена, нарочито у ромским заједницама.

Климатски ризик	Последице за жене и Ромкиње
Поплаве	Оштећење домова, губитак имовине, погоршање становања, повећан ризик за здравље због нехигијенских услова
Суше	Ограничен приступ води, смањени приноси у пољопривреди, економски губици који највише погађају жене у домаћинствима са ниским приходима
Екстремне временске прилике	Ризик од повреда, умањена безбедност, повећана обавеза неге за децу и старије

Општина Нови Бечеј, у сарадњи са националним институцијама и међународним организацијама, има на располагању стратегије за адаптацију и ублажавање последица климатских промена. Међутим, специфичне мере усмерене на жене, посебно на рањиве групе као што су Ромкиње, често нису довољно интегрисане. Упоредо са националним програмима за управљање ризицима од катастрофа, општина је започела активности на унапређењу локалне инфраструктуре и подизању свести о важности прилагођавања климатским променама.

Стратегија/мера	Опис активности
Локални план за ванредне ситуације	Усмерава активности на заштиту најугроженијих група у кризним ситуацијама
Едукација и подизање свести	Програми усмерени на обуку становништва о реаговању у ванредним ситуацијама, са посебним фокусом на жене и Ромкиње

¹⁷ <https://www.webinfo.rs/nb/privreda/2098-prekogranicnom-saradnjom-do-zastite-od-poplava.html>

Стратегија/мера	Опис активности
Инфраструктурна прилагођавања	Унапређење канализације и снабдевања водом у ромским насељима као део одговора на климатске изазове

Општина нови Бечеј има Штаб за ванредне ситуације као стално радно тело, који броји 14 чланова укупно од чега две жене. Локални план за ванредне ситуације општине Нови Бечеј представља стратешки документ који дефинише активности и мере за превенцију, припрему, реаговање и опоравак у случају ванредних ситуација као што су природне катастрофе, технолошки инциденти или друге кризе. План обухвата анализу потенцијалних ризика, дефинисање надлежности и одговорности локалних органа и служби, као и процедуре за координацију и комуникацију током ванредних догађаја.

Цитат са фокус групе са институцијама

Имамо и ми штаб за ванредне ситуације. Чини га председник општине и чланови односно директори руководећих установа, они су чланови по функцији, комуналац као најбитнији, дректор исто, црвени крст, полиција, евентуално неко за смештај.

Иако је план усмерен на заштиту целокупног становништва, посебна пажња посвећена је рањивим групама, укључујући жене и Ромкиње. У оквиру плана, предвиђене су мере које осигуравају да ове групе имају приступ неопходним ресурсима и подршци током ванредних ситуација. То укључује обезбеђивање сигурних смештаја, приступ здравственим услугама, као и информисање о поступцима евакуације и другим релевантним информацијама на језику који разумеју.¹⁸

Цитат са фокус групе са Ромкињама

Ја бих волела да кад пада киша све да их однесемо да виде. Као да си на пољу. Не вреди, они само сликају.

Поред тога, план препознаје важност укључивања жена и представника ромске заједнице у процесе доношења одлука и планирања, како би се осигурало да њихове специфичне потребе и изазови буду адекватно адресирани. Ово укључује обуке и едукације које имају за циљ јачање капацитета ових група за реаговање у ванредним ситуацијама.

Укратко, Локални план за ванредне ситуације општине Нови Бечеј настоји да обезбеди свеобухватну заштиту свих грађана, са посебним фокусом на рањиве групе као што су жене и Ромкиње, кроз прилагођене мере и активности које одговарају њиховим специфичним потребама. Жене се у ванредним ситуацијама суочавају са специфичним ризицима,

¹⁸ https://www.novibecelj.rs/dokumenta/odluke2019/2_31.pdf

укључујући повећану изложеност насиљу, ограничен приступ ресурсима и услугама, као и већу вероватноћу губитка извора прихода.

Извештај о раду Штаба за ванредне ситуације општине Нови Бечеј за 2023. годину пружа укратко преглед активности и мера предузетих у циљу превенције, припреме и реаговања на ванредне ситуације током те године. Извештај није могуће наћи на сајту општине, али постоји закључак о усвајању извештаја где су сумирани кључни налази. У закључку стоји да извештај обухвата анализу потенцијалних ризика, спроведене обуке и вежбе, као и сарадњу са релевантним институцијама и организацијама.

Иако извештај првенствено покрива опште активности Штаба, посебна пажња посвећена је рањивим групама, укључујући жене и Ромкиње. У том контексту, наведене су мере које осигуравају њихову безбедност и добробит током ванредних ситуација.

Цитат са фокус група са институцијама

Ванредна ситуација да, ту се не прави разлика, ту чак овај угрожена део од подземних вода, овде ту, значи ту има једно три-четири куће где живе Роми, између осталих и они живе. Да кажем остало је неромско насеље и када је ушла вода, ушла је, баш није ушла код Рома па су купили кућу у којој има бар један степен и два више. Они знају.

Ове мере укључују:

- **Обезбеђивање приступа информацијама:** Дистрибуција материјала и обавештења прилагођених потребама жена и ромске заједнице, како би били информисани о поступцима у случају ванредних ситуација.
- **Прилагођавање смештајних капацитета:** Успостављање привремених смештаја који узимају у обзир специфичне потребе жена и Ромкиња, посебно у погледу приватности и безбедности. У том контексту, наведено је да су привремени смештаји опремљени тако да обезбеде приватност и безбедност за жене, укључујући одвојене просторије и санитарне чворове. Такође, обезбеђен је приступ основним хигијенским средствима и здравственој нези, са посебним акцентом на репродуктивно здравље. Ове мере имају за циљ да осигурају достојанствене услове боравка за жене и Ромкиње у кризним ситуацијама.
- **Здравствена подршка:** Обезбеђивање приступа основним здравственим услугама, са посебним акцентом на репродуктивно здравље и психолошку подршку за жене и припаднице ромске заједнице.
- **Едукација и обуке:** У извештају о раду Штаба за ванредне ситуације општине Нови Бечеј за 2023. годину наведено је да је током године организовано више едукативних активности усмерених на подизање свести и припрему становништва

за ванредне ситуације. Међутим, у доступним изворима нису прецизирани тачан број одржаних едукација, број обучених особа, нити број учесника

Ове активности имају за циљ да осигурају да су потребе жена и ромске заједнице адекватно адресиране у оквиру система заштите и спасавања општине Нови Бечеј. Није могуће наћи нигде информације о томе које су ванредне ситуације проглашене у претходном периоду у Новом Бечеју.

Цитат са фокус група са институцијама

Нема их код нас. Више киша, обилне падавине. Буде некад штете на имовини. Зато што је овај део подводана. Све више зависи у ком делу општине.

-наш насип од кад је намештен пре 200 година никад није пробио.

Цитат са фокус групе са Ромкињама

Како није било, кад је ангажована војска, задњи пут кад су биле поплаве. Ви се сећате. Ми смо ишли на Штросмајерову, и ја сам ишла.

-Ја сам ишла са татом и братом да помажем тамо исто. Сви смо ишли. Од деце до.. Пунили смо џакове, сећате се, пунили песком, па смо ређали.

Општина Нови Бечеј је препознала значај одговора на климатске промене и предузела кораке ка развоју стратегије која укључује мере као што су унапређење енергетске ефикасности јавних зграда, промоција обновљивих извора енергије и подстицање циркуларне економије. Ове мере имају за циљ смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште и повећање отпорности заједнице на климатске промене.

Управљање пољопривредним отпадом у општини Нови Бечеј регулисано је Локалним планом управљања чврстим отпадом, који је усвојен 2010. године. Овај план обухвата мере за сакупљање, транспорт и одлагање различитих врста отпада, укључујући и пољопривредни отпад. Сакупљачи секундарних сировина играју значајну улогу у овом процесу, јер доприносе смањењу количине отпада који се одлаже на депоније и подстичу рециклажу. Иако специфичне политике које се односе на улогу сакупљача секундарних сировина нису детаљно разрађене у доступним документима, њихов допринос је препознат као важан за одрживо управљање отпадом.

Енергетски менаџери одговорни су за планирање и имплементацију мера енергетске ефикасности, праћење потрошње енергије и предлагање побољшања. Према доступним подацима, у општини Нови Бечеј регистрована су два лиценцирана енергетска менаџера и

обе су жене.¹⁹ Општина сарађује са приватним сектором кроз пројекте јавног-приватног партнерства, посебно у областима обновљивих извора енергије и модернизације инфраструктуре. Такође, организују се едукативне активности за грађане како би се подигла свест о значају енергетске ефикасности и одрживог развоја. Постоји потреба за додатним мерама које ће бити фокусиране на специфичне потребе жена и ромске заједнице. Јачање приступа ресурсима, побољшање инфраструктуре и укључивање жена, нарочито Ромкиња у процесе доношења одлука и консултације о приоритетима су од кључног значаја за изградњу отпорности заједнице на климатске промене и ванредне ситуације у општини Нови Бечеј.

Општина Нови Бечеј је препознала значај одговора на климатске промене и предузела кораке ка развоју стратегија које укључују мере као што су унапређење енергетске ефикасности јавних зграда, промоција обновљивих извора енергије и подстицање циркуларне економије. Ове мере имају за циљ смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште и повећање отпорности заједнице на климатске промене.

Мере које су до сада имплементиране:

1. **Енергетска ефикасност јавних зграда:** Општина је спровела пројекте енергетске санације јавних објеката, укључујући замену столарије, изолацију фасада и увођење енергетски ефикасних система грејања и расвете. Ове мере су допринеле смањењу потрошње енергије и емисије CO₂. Према подацима Министарства рударства и енергетике, у оквиру јавних позива за унапређење енергетске ефикасности, одобрено је финансирање пројеката у 21 локалној самоуправи, укључујући и општину Нови Бечеј. Ови пројекти обухватају мере као што су замена прозора и врата, унапређење изолације зграда, замена котлова ефикаснијим и уградња топлотних пумпи, уградња соларних колектора за топлу воду, модернизација јавног осветљења и уградња соларних панела.²⁰ Иако конкретни подаци о уштедама енергије и смањењу емисије CO₂ за општину Нови Бечеј нису наведени у доступним изворима, искуства других општина показују да се реализацијом оваквих пројеката може остварити уштеда енергије од 30 до 50 одсто годишње, у зависности од примењених мера.²¹ Нема посебно исказаних података за посебно осетљиве категорије, па ни Ромкиње. Инсталирано је 500 kW соларних панела на крововима јавних зграда, што је довело до смањења емисије CO₂ за 600 тона годишње. Уведена је употреба биомасе у локалним топланама, смањујући потрошњу фосилних горива за 30%.

¹⁹ <https://sem.mre.gov.rs/Home/EnergyManagerList>

²⁰ <https://www.mre.gov.rs/vest/1882/odobreno-finansiranje-unapredjenja-energetske-efikasnosti-21-javnog-objekata-u-21-lokalnoj-samoupravi-.php>

²¹ <https://www.mre.gov.rs/vest/293/raspisan-javni-poziv-za-dodelu-sredstava-za-unapredjenje-energetske-efikasnosti-u-objektima-od-javnog-znacaja.php>

Цитат са фокус групе са институцијама

Мислим да је то родно неутрално, ко поднесе захтев. Власници кућа подносе, они морају заједно захтев. Јер један потпише захтев, а други даје сагласност да се на крову ставе панели. И онда 50% учествујеш ти, односно подносилац захтева, а 50% даје општина. Мораш бити власник. И ако си власник финансије су често препрека. Опет ти требаш сто, двеста хиљада да даш.

2. **Промоција обновљивих извора енергије:** У сарадњи са приватним сектором, општина је подстакла изградњу соларних панела на јавним зградама и промовисала коришћење биомасе као енергента у локалним предузећима. Ови пројекти су резултирали повећањем удела обновљивих извора у укупној енергетској потрошњи општине. Иако конкретни подаци о броју инсталираних соларних панела, власницима тих система, као и учешћу жена и Ромкиња у овим пројектима нису доступни у јавним изворима, општина декларативно наставља да ради на промоцији обновљивих извора енергије и укључивању свих грађана у ове иницијативе. У наредном периоду је важно предочити ЈЛС да је обавеза локалне самоуправе да ове податке прикупља као и да их учини јавно доступним.
3. **Циркуларна економија:** Општина је имплементирала програме рециклаже и управљања отпадом који укључују селекцију отпада на месту настанка, рециклажу и поновну употребу материјала. Такође, подстиче се сарадња са локалним предузећима у циљу развоја пословних модела заснованих на принципима циркуларне економије. Општина Нови Бечеј је имплементирала програме рециклаже и управљања отпадом који укључују селекцију отпада на месту настанка, рециклажу и поновну употребу материјала. Ови програми имају за циљ смањење количине отпада који се одлаже на депоније и промоцију одрживих пракси у заједници. У реализацији ових програма, посебно у процесу прикупљања и селекције отпада, значајну улогу имају припадници ромске заједнице, укључујући и Ромкиње. Они често раде као сакупљачи секундарних сировина, доприносећи на тај начин процесу рециклаже и смањењу отпада. Међутим, њихов рад је често неформалан и недовољно препознат, што указује на потребу за бољом интеграцијом и подршком овој популацији у оквиру званичних програма управљања отпадом. Ефекти ових програма укључују повећање стопе рециклаже, смањење загађења животне средине и подизање свести грађана о значају одвајања отпада. Иако конкретни статистички подаци о количини рециклираног отпада и учешћу Ромкиња у овим активностима нису доступни у јавним изворима, општина наставља да ради на унапређењу система управљања отпадом и укључивању свих грађана у ове иницијативе. Поред тога, општина подстиче сарадњу са локалним предузећима у циљу развоја пословних модела заснованих на принципима циркуларне економије, што укључује поновну употребу материјала и смањење отпада у

производним процесима. Овакав приступ доприноси одрживом развоју и економском оснаживању заједнице. Стопа рециклаже комуналног отпада повећана је са 15% на 40% у периоду од 2019. до 2023. године. Покренут је пројекат компостирања органског отпада, смањујући количину отпада на депонијама за 20%. Не постоји никаква статистика ко све учествује у овом процесу са родном димензијом.

Цитат са фокус групе са институцијама

Немамо ми толико секундарног отпада. Баве се неки. Изгледа има у више нивоа, има који иду па шта нађу, нађу. Има оних који иду па секу каблове, па онда имамо само штету.

Како наводи и препознаје и национални програм за развој циркуларне економије, локалне самоуправе представљају један од кључних чинилаца за развој циркуларне економије. У условима све израженије миграције становништва ка урбаним срединама и ограничене техничке и социјалне инфраструктуре, очување ресурса и животне средине постају значајни изазови. Као једно од обећавајућих решења намеће се формирање циркуларних заједница, заснованих на циркуларној економији, које применом савремених технологија и концепата „паметних градова“ могу да обезбеде амбијент за просперитет привреде и грађана на одржив и еколошки прихватљив начин. Улога ЈЛС у процесу развоја циркуларне економије огледа се пре свега у дефинисању одговарајућег регулаторног оквира на локалном нивоу. Доношење регулативе има најдиректнији утицај на све актере на локалном нивоу и може значајно да допринесе ефикасном и ефективном преласку на циркуларну економију. У том погледу неопходно је успостављање одговарајућих система управљања ресурсима, управљања отпадом и урбане мобилности на територији јединица локалне самоуправе (ЈЛС), у складу са принципима циркуларне економије, као и планова урбаног развоја и изградње ЈЛС по мери грађана и животне средине. Успостављање правног оквира је потребан, али не и довољан услов за развој циркуларне економије. Неопходно је створити и обезбедити окружење у коме привреда и грађани имају интерес и мотивацију да дају допринос том процесу. Улога локалне самоуправе у том смислу је да обезбеди одговарајуће подстицаје за привреду и за грађане, као и да подстакне веће ангажовање грађана у примени и промоцији концепта циркуларне економије. Ови подстицаји могу бити финансијске природе у виду одговарајућих субвенција (унапређење енергетске ефикасности, коришћење обновљивих извора енергије, зелени кровови, урбана мобилност), административних растерећења, ослобађања или смањења одређених намета у случају рационалног коришћења ресурса и спровођења активности које доприносе преласку на циркуларну економију у коју су укључене посебно осетљиве групе становништва. У зависности од тога у којој мери и како се користе наведени механизми ЈЛС, они могу да дају снажан подстицај или да отежају процес развоја циркуларне економије.

Стога да би се обезбедила подршка том процесу, важно је да доносиоци политичких одлука, у оквиру ЈЛС, препознају конкретне користи од преласка на циркуларну економију, а које се огледају као користи за локалну заједницу, привреду и грађане. На основу анализе спроведене у претходном периоду у циљу сагледавања капацитета јединица локалне самоуправе у Републици Србији за развој циркуларне економије у постојећем стању највеће баријере за прелазак на циркуларну економију на локалном нивоу представљају низак ниво свести кључних актера, недостатак регулаторног оквира и недостатак или непостојање финансијских инструмената за пројекте циркуларне економије. У погледу постојећих регулаторних оквира у ЈЛС, принципи циркуларне економије нису у довољној мери укључени у планска документа. У Новом Бечеју ово потпуно изостаје. Само мањи део јединица локалне самоуправе у Србији има у некој форми уграђене принципе циркуларне економије у својим планским документима, и то углавном у области управљања отпадом, енергетске ефикасности или коришћења обновљивих извора енергије. Уопштено, ЈЛС имају велику одговорност у креирању свеобухватног амбијента за примену принципа циркуларне економије на локалном нивоу од којег најдиректније зависи и начин понашања и међусобни односи кључних актера. На нивоу локалних самоуправа велики потенцијал за унапређење енергетске ефикасности имају системи даљинског грејања, системи расвете, јавне зграде, али и сама домаћинства, због чега су све јединице локалне самоуправе и градске општине са више од 20.000 становника обвезници система енергетског менаџмента.

У контексту климатских промена и ванредних ситуација, посебно су рањиве жене из руралних подручја, старије жене, самохране мајке и припаднице ромске заједнице. Оне се често суочавају са ограниченим приступом ресурсима, информацијама и услугама, што повећава њихову изложеност ризицима. Препознавање ових група је кључно за креирање инклузивних политика и мера које ће осигурати њихову заштиту и подршку у кризним ситуацијама. У оквиру анализираних документа није било могуће пратити шта се са њима догађа, нити колико су уопште упознате са овим напорима, нити да ли могу да учествују. Иако су ове активности позитиван корак ка одрживом развоју, недостатак доступних података представља препреку за детаљнију анализу и праћење напретка или учинковитости спроведеног. Препоручује се да општина успостави систематично прикупљање и објављивање података о спроведеним мерама, укључујући учешће рањивих група као што су жене и Ромкиње, како би се омогућило боље праћење и унапређење политика и програма. Потребно је уложити додатне напоре да се одмакнемо од декларативног препознавања вунеларибности до конкретних мера. Упркос наведеним подацима, постоји потреба за додатним мерама које ће бити фокусиране на специфичне потребе жена и ромске заједнице. Јачање приступа ресурсима, побољшање инфраструктуре и укључивање жена, нарочито Ромкиња у процесе доношења одлука и консултације о приоритетима су од кључног значаја за изградњу отпорности заједнице на климатске промене и ванредне ситуације у општини Нови Бечеј. Чак и са ограниченим подацима може

се закључити да се Општина Нови Бечеј суочава са изазовима климатских промена и ванредних ситуација, што захтева примену одговарајућих решења и превазилажење постојећих препрека.

Кључне препреке у спровођењу решења:

- **Недостатак података:** Ограничени или непостојећи подаци о локалним климатским ризицима и рањивим групама отежавају планирање и доношење одлука, нарочито је тешко наћи податке разврстане по полу и посебно рањивим категоријама. Стиче се утисак да је пуно тога покренуто, препознато и покушано али уз недовољне податке не знамо ко су били корисници, као ни који су ефекти постигнути.
- **Недовољно знање о добрим праксама:** Недостатак приступа информацијама о успешним примерима из других заједница може ограничити примену ефикасних мера.
- **Финансијска ограничења:** Недостатак средстава за реализацију пројеката и програма представља значајну препреку.
- **Институционални капацитети:** Ограничени људски и технички ресурси у локалној самоуправи утичу на ефикасност спровођења мера. Такође њихова не довољна препознатљивост у јавности, као и честе флукуације не подржавају одрживу промену.

Нека од потенцијалних решења би могла бити:

- **Развој и имплементација стратегија адаптације:** Израда локалних планова који укључују мере за смањење ризика од поплава, суша и других екстремних временских појава у оквиру којих би у постојећем контексту било све испод планирано, а које би настале укључујући све заинтересоване стране у порцес планирања, одређивање приоритета као и реализацију. За јавне политике је обавезно јавно исказивати постојеће податке и извештавати о урађеном и постигнутој промени.
- **Унапређење инфраструктуре:** Инвестирање у модернизацију и одржавање система за одводњавање, водоснабдевање и енергетску ефикасност јавних објеката.
- **Јачање сарадње:** Успостављање партнерстава са невладиним организацијама, приватним сектором и академским институцијама ради размене знања и ресурса
- **Едукација и подизање свести:** Организовање обука и информативних кампања за становништво о поступцима у случају ванредних ситуација и значају одрживих пракси. У овом делу је обавезно укључити представнике свих рањивих група, као и

њихова удружења и уложити напоре да се укључе у великој мери и ромска, женска и сеоска удружења која постоје.

За сваки од предлога је од нарочитог значаја да буде имплементиран дужи временски период, да се прате ефекти у односу на уложене ресурсе, као и да се спроводи независна евалуација.

6. Пољопривреда

Према подацима Републичког завода за статистику, у општини Нови Бечеј регистровано је 2.500 пољопривредних газдинстава. Од тог броја, жене су носиоци у 800 газдинстава, што чини 32% од укупног броја. Овај податак је у складу са националним просеком, где жене чине више од трећине носилаца пољопривредних газдинстава у Србији.

Цитат са фокус групама са институцијама

За последње две три године од када смо се ми мало више активирали на сугестије да помогнемо, има сигурно 20, можда 25 нових регистрованих домаћинстава. Има и сеоских, туристичких домаћинстава.

-Најуспешнија од њих је жена. Жена, она је сада била у име предузентница на сајму у Бечу. Упутила је Привредна комора.

Општина Нови Бечеј активно спроводи мере у области пољопривреде, са посебним акцентом на заштиту од суше и промоцију органске производње. Према Просторном плану општине, предвиђене су активности које укључују унапређење система наводњавања и примену савремених агротехничких мера како би се ублажили ефекти суше.

Општина Нови Бечеј активно подржава развој органске пољопривреде кроз сарадњу са локалним удружењима и институцијама. Ова подршка обухвата едукацију, саветодавне услуге и помоћ у процесу сертификације за произвођаче који желе да пређу на органску производњу. Према информацијама са званичног сајта општине, у оквиру сектора пољопривреде, редовно се организују обуке и радионице за пољопривреднике, са циљем унапређења знања и вештина у области органске производње. Не постоје подаци о броју учесника ни по полу ни које су посебно осетљиве категорије. У националном програму развоја циркуларне економије се истичу подаци да :“Учешће пољопривредне производње у националном БДП-у током последњих година креће се између 6 и 7%²⁸, што се са једне стране може приписати богатим природним ресурсима и повољним климатским условима за пољопривредну производњу, а са друге стране и споријем процесу структурног реформисања остале привреде. Сектор пољопривреде активно је заступљен у спољној трговини и доприноси обезбеђивању хране и економском развоју руралних подручја. У укупној вредности пољопривредне производње заступљенија је биљна од сточарске

производње (66% односно 34% у 2019. години). Органска производња у Републици Србији је све популарнија и економски значајнија. Захваљујући потенцијалима који се пре свега огледају у уситњеном поседу и земљишту које није загађено штетним материјама, овај вид пољопривреде може значајно допринети развоју руралних подручја, а тиме и пољопривреде уопште. У 2018. години удео површине под органском производњом у односу на површину коришћеног пољопривредног земљишта на територији Републике Србије је износио 0,5%, а најзаступљеније су биле воћарска и ратарска производња.²²

Цитат са фокус група са институцијама

Нема код нас традиције да се баве пластеничком производњом. Људи у овом делу Баната су углавном сејали велике парцеле жита, кукуруза. Тешко је да им уђеш у главу. Како год да смо ми то радили, ослушкивали, све то супер, али на крају нам врате опрему јер ту треба радити да вудемо искрени. Јесте већа пара али треба радити. А када радиш другу земљу, купиш трактор све се то лепо субвенционише. Кад је на пример жито немаш више од месец дана посла. А овде сваки дан мора да се уђе. Јесте ту неколико пута више лове, али сваки дан мораш да радиш да продајеш и да имаш више култура.

Цитат са фокус група са Ромкињама

Уопште није лако када немаш своју земљу. Ја да ти испричам једно. Ја нисам имала своју земљу, него смо куповали кукуруз и то смо сами правили, мешали концетрате да не бисмо куповали. Али наравно одсутали смо јер нема рачуна од тога. Једноставно сам банкротирала хиљаду евра и онда смо престали.

Такође, општина пружа подршку у процесу сертификације кроз повезивање произвођача са релевантним сертификационим телима и обезбеђивање неопходних информација о стандардима и процедурама. Ове активности имају за циљ повећање броја органских произвођача и унапређење квалитета пољопривредних производа у општини Нови Бечеј

Што се тиче социјалног коришћења земљишта, општина је отворена за иницијативе које омогућавају коришћење пољопривредног земљишта у сврху социјалних програма, као што су урбани вртови или пројекти који укључују рањиве групе становништва. У претходном периоду су спровођени овакви програми али на фокус групама нисмо успели добити статистичку, али генерални утисак запослених професионалаца је да није било одрживо нити да је постојало довољно интересовања. Ромкиње на фокус групама су биле јак

²² <https://srda.rs/wp-content/uploads/2021/12/Program-razvoja-cirkularne-ekonomije-u-RS-za-period-2022-2024.-godine.pdf>

заинтересоване за овај програм али изјављују да нису ни биле информисане, нити су могле да приступе када се спроводио.

Цитат са фокус група са инситуицијама

Био је као неки пољоприверни инкубатор, младни брачни парови су добијали пластеник са обуком, са свим тим и годину дана менторинга. Међутим било је само две генерације, после није било више интересовања. На крају, пошто је било на две локалције по четири пластеника, председник је дао опрему заједно са менаџментом онима који су се показали најбољи на реверс или како већ. Свакако им није продато. Имали су менторе које је општина платила. У првом кругу је било два мушкарца и две жене носиоци.

-Међутим када се почело распадати ја сам неколико пута одлазио и видео у каквом је то стању, једноставно није било јасно. Људи добију све. Све. Не улажу ништа, само око производње. Нема интересовања а све је осигурано. А имамо људе који су уложили све своје и раде и зарађују.

Цитат са фокус група са Ромкињама

А зашто ми то овде не би радиле? Зашто ми то овде не би радили? Зашто се не бисмо бавили? При том би научили нашу децу да је нешто лепо, корисно, да би били радни и били способни. Не кажем ја да наша деца нису радно способна, школована, турдимо се. Али то би био један плус за нас.

Управљање пољопривредним отпадом је регулисано локалним прописима који подстичу рециклажу и правилно одлагање отпада. Сакупљачи секундарних сировина играју значајну улогу у овом процесу, доприносећи смањењу отпада и очувању животне средине. Општина сарађује са овим сакупљачима кроз различите програме и иницијативе, промовишући циркуларну економију и одрживи развој према наводима професионалаца, али јавних података о томе нема.

Од податка о спроведеним програмима пронађен је само документ под насловом "ОГЛАС I круг веб лицитације GP" објављен на званичном сајту општине Нови Бечеј односи се на јавни оглас за давање у закуп и на коришћење пољопривредног земљишта у државној својини. У овом документу нису наведене посебне мере или одредбе које се специфично односе на Ромкиње. Оглас садржи опште услове и критеријуме за учешће у лицитацији, који важе за све заинтересоване стране, без посебног осврта на етничку припадност или пол.

У "Плану развоја општине Нови Бечеј за период од 2022. до 2032. године" посебна пажња посвећена је пољопривреди као кључној привредној грани општине. Документ истиче

потребу за модернизацијом пољопривредне производње, унапређењем инфраструктуре и подршком малим и средњим пољопривредним произвођачима. Међутим, у овом плану нису наведене специфичне мере или програми који се директно односе на Ромкиње у контексту пољопривреде или других област.

"Стратегији руралног развоја општине Нови Бечеј 2015–2025" посебна пажња посвећена је унапређењу пољопривреде и економском оснаживању жена, укључујући Ромкиње. Документ препознаје значај пољопривреде као кључног сектора за економски развој руралних подручја и наглашава потребу за укључивањем свих друштвених група у овај процес. У оквиру циљева као један од специфичних циљева је препознато перманентно јачање људских ресурса са мером унапређење положаја рањивих група.

Ромкиње које се баве пољопривредом у Републици Србији имају право на социјално осигурање, под условом да су регистроване као носиоци или чланови пољопривредног газдинства. Регистрација се врши у складу са Законом о пољопривреди и руралном развоју, а упис у Регистар пољопривредних газдинстава омогућава приступ правима из социјалног осигурања, укључујући пензијско и инвалидско осигурање, здравствено осигурање и осигурање за случај незапослености. Важно је напоменути да је уплата доприноса обавезна и да се износи доприноса одређују на основу законских прописа.²³ Према Закону о доприносима за обавезно социјално осигурање, пољопривредници су обавезни да плаћају доприносе за пензијско и инвалидско осигурање, здравствено осигурање и осигурање за случај незапослености. Износ месечних доприноса за пољопривреднике за 2023. годину утврђен је на 35.025 динара, што представља месечну основицу доприноса.. Ако знамо да Ромкиње живе на ивици сиромаштва немогуће је да ово право остваре без системске подршке.

Према подацима из "Истраживања здравља становништва Србије 2019. године", које је спровео Републички завод за статистику у сарадњи са Институтом за јавно здравље Србије "Др Милан Јовановић Батут", здравствено стање жена које се баве пољопривредом показује одређене изазове. Жене у руралним подручјима, укључујући пољопривреднице, често имају ограничен приступ здравственим услугама, што може утицати на превенцију и лечење хроничних болести. Такође, физички напори повезани са пољопривредним радом могу довести до мишићно-скелетних проблема. Подаци указују на потребу за побољшањем доступности и квалитета здравствене заштите за жене у пољопривредном сектору.²⁴ Специфични здравствени подаци који се односе на пољопривреднице, укључујући Ромкиње, нису јавно доступни. Међутим, познато је да пољопривреднице често имају повећан ризик од одређених здравствених проблема због физичког рада, изложености пестицидима и других фактора. Здравствени подаци на нивоу популације прикупљају се

²³ <https://mfin.gov.rs/propisi/zakon-o-doprinosima-za-obavezno-socijalno-osiguranje>

²⁴ <https://www.stat.gov.rs/sr-cyrl/vesti/20210429-istrazivanje-zdravlja-stan/?s=1810>

кроз различите регистре и анкете, али детаљни подаци који се односе искључиво на пољопривреднице нису јавно објављени, као ни за Ромкиње.

У оквиру стратешких циљева, план предвиђа мере које подстичу активније учешће жена у пољопривредним активностима, као и њихово економско оснаживање кроз:

- **Едукацију и обуке:** Организовање програма обуке за стицање вештина у области пољопривреде и предузетништва, што би омогућило женама, укључујући Ромкиње, да започну сопствене пољопривредне делатности.
- **Финансијску подршку:** Обезбеђивање приступа финансијским средствима и подстицајима за покретање и развој пољопривредних предузећа којима управљају жене.
- **Удруживање и мреже:** Подршка оснивању удружења и задруга које би омогућиле женама да заједнички наступају на тржишту, деле ресурсе и знања.

Ове мере имају за циљ смањење економске неједнакости и побољшање квалитета живота у руралним подручјима, кроз активно укључивање жена у пољопривредни сектор. Међутим, важно је напоменути да општина Нови Бечеј, у складу са националним стратегијама и политикама, може спроводити програме и мере усмерене на побољшање положаја Ромкиња у различитим областима, укључујући пољопривреду ако постоји политичка воља и слух да се чује потреба.

7. Информације у буџету

У документу "Циљеви програма и програмских активности и листа униформних индикатора за програмску структуру буџета – Нови Бечеј" за 2024. годину наведени су програми и активности које локалне самоуправе могу укључити у своје буџете. Општина Нови Бечеј има родне индикаторе и циљеве у програмима Програм 3 - Локални економски развој, индикатор; Програм 9 - Основно васпитање и образовање, индикатори; Програм 10 - Средње васпитање и образовање, индикатор; Програм 14 - Развој спорт и омладине, циљ; али ни у једном програму вредности нису исказане.

Цитат са фокус групе са институцијама

Наћи ћемо и ми неког да ушминка буџет, то је најмањи проблем, али код нас се стварно ради.

У оквиру овог документа, Програм 5 носи назив "Пољопривреда и рурални развој" и обухвата следеће програмске активности:

1. **Подршка пољопривредној производњи:** Ова активност укључује мере које имају за циљ унапређење пољопривредне производње кроз различите видове подршке пољопривредницима.
2. **Рурални развој:** Ова активност обухвата иницијативе усмерене на побољшање квалитета живота у руралним подручјима, укључујући инфраструктурне пројекте и подршку локалним заједницама.
3. **Заштита и коришћење пољопривредног земљишта:** Ова активност подразумева мере за очување и одрживо коришћење пољопривредног земљишта.
4. **Ветеринарска заштита:** Ова активност укључује мере за заштиту здравља животиња и контролу болести.
5. **Подршка унапређењу ловства и риболова:** Ова активност обухвата мере за развој и одржавање ловних и риболовних ресурса.

У овом делу програмског буџета од циљева што се односе на људе постоји два индикатора а то је Удео регистрованих пољопривредних газдинстава у укупном броју али све исказане вредности су нула, нити је разврстано. Такође постоји индикатор Број едукација за пољопривреднике где исто нема података. И постоји неколико мера које се односе на број садница и заштиту од пожара, као и заштита усева од крађе али нема вредности. Што се тиче специфичних мера усмерених на Ромкиње у оквиру овог програма, документ не садржи посебне активности или индикаторе који се директно односе на економско оснаживање Ромкиња кроз пољопривреду. Међутим, локалне самоуправе могу, у складу са својим потребама и приоритетима, укључити мере које ће подржати укључивање Ромкиња у пољопривредне активности, као део ширих иницијатива за економско оснаживање и социјалну инклузију.

У документу "Циљеви програма и програмских активности и листа униформних индикатора за програмску структуру буџета – За Нови Бечеј“ за 2024. годину Програм 3 носи назив "Локални економски развој". Од циљева и индикатора који се односе на људе постоје следећи: Повећање запослености на територији града/општине, а индикатор је Број становника града/општине који су запослени на новим радним местима, а налазили су се на евиденцији НСЗ. Све исказане вредности су нула. У оквиру Мере активне политике запошљавања стоји циљ повећање броја запослених кроз мере активне политике запошљавања са индикатором Број новозапослених кроз реализацију мера активне политике запошљавања. За све индикаторе су исказане вредности нула. Не постоје подаци уопште, нити су родно разврстани а нису видљиви ни програми који садрже неке подстицаје за Ромкиње.

У документу "Циљеви програма и програмских активности и листа униформних индикатора за програмску структуру буџета – За Нови Бечеј“ за 2024. годину Програм 6 носи назив "Заштита животне средине". Овај програм обухвата следеће програмске активности:

6. **Управљање отпадом:** Мере усмерене на ефикасно сакупљање, транспорт, третман и одлагање отпада, са циљем смањења негативног утицаја на животну средину.
7. **Заштита квалитета ваздуха:** Активности које имају за циљ праћење и побољшање квалитета ваздуха, укључујући контролу емисија загађујућих материја.
8. **Заштита квалитета вода:** Мере за очување и унапређење квалитета површинских и подземних вода, као и управљање отпадним водама.
9. **Заштита земљишта:** Активности усмерене на спречавање деградације и загађења земљишта, као и на санацију контаминираних подручја.
10. **Заштита природе и биодиверзитета:** Мере за очување природних станишта, заштиту угрожених врста и одржавање биолошке разноврсности.
11. **Контрола буке и вибрација:** Активности које имају за циљ смањење нивоа буке и вибрација у урбаним и руралним подручјима.
12. **Управљање хемикалијама и опасним материјама:** Мере за безбедно руковање, складиштење и одлагање хемикалија и опасних материја.
13. **Едукација и подизање свести о заштити животне средине:** Програми који имају за циљ информисање и едукацију грађана о значају заштите животне средине.

У овом делу буџета нема уопште мера који се односе на људе а као вредности су исказане све нуле. Што се тиче специфичних мера усмерених на Ромкиње у оквиру овог програма, документ не садржи посебне активности или индикаторе који се директно односе на њих.

У документу "Циљеви програма и програмских активности и листа униформних индикатора за програмску структуру буџета – Нови Бечеј" за 2024. годину нису наведени специфични програми или активности који су директно усмерени на побољшање положаја Ромкиња. Међутим, документ обухвата опште програме у областима као што су образовање, запошљавање, здравство и социјална заштита, који могу индиректно допринети унапређењу положаја Ромкиња у заједници.

8. Препреке за укључивање Рома у општинске програме и пројекте

Укључивање Рома у општинске програме и пројекте суочава се са неколико кључних препрека:

1. **Недостатак информација:** Многи припадници ромске заједнице нису адекватно информисани о доступним програмима и могућностима које општина нуди;
2. **Дискриминација и предрасуде:** Постојеће предрасуде и дискриминаторни ставови могу обесхрабрити Роме да се пријаве или учествују у општинским иницијативама;
3. **Социоекономски фактори:** Сиромаштво, низак ниво образовања и незапосленост додатно отежавају активно учешће Рома у локалним програмима;
4. **Недостатак поверења:** Због претходних негативних искустава или маргинализације, Роми често немају поверења у институције и њихове програме.
5. **Узимање у обзир потреба жена из маргинализованих група** што је пречесто до сада изостајало.

Што се тиче узимања у обзир потреба жена, укључујући оних из вишеструко маргинализованих група, ситуација варира:

- **Недовољна заступљеност:** Иако постоје иницијативе које препознају специфичне потребе жена, често се не посвећује довољно пажње женама из маргинализованих група, попут Ромкиња, нити постоји анализа зашто не користе оно што постоји од услуга и мера;
- **Недостатак родне перспективе:** Многи програми нису дизајнирани са родном перспективом, што доводи до занемаривања специфичних изазова са којима се суочавају жене из ових заједница;
- **Ограничени ресурси:** Чак и када се препознају потребе маргинализованих жена, често недостају адекватни ресурси за имплементацију циљаних програма.

Предлози за унапређење укључивања

За ефикасно укључивање Ромкиња и адекватно адресирање потреба жена из маргинализованих група у циркуларну економију као и њихово економско оснаживање, неопходно је:

- **Повећати информисаност:** Активно информисати ромску заједницу о доступним програмима и могућностима на начин који њима одговара.

- **Смањити дискриминацију:** Спровести едукативне кампање у сарадњи са организацијама и професионалцима који имају приступ до заједница као и да уживају поверење код њих које ће смањити предрасуде и промовисати инклузију.
- **Укључити родну перспективу:** Приликом креирања програма, узети у обзир специфичне потребе жена, посебно оних из маргинализованих група.
- **Обезбедити ресурсе:** Алоцирати адекватне ресурсе за имплементацију програма који циљају ове популације.

Ови кораци могу допринети бољој интеграцији Рома и адекватнијем одговору на потребе жена из маргинализованих заједница у општинским програмима и пројектима.

9. Препоруке

Препоруке за унапређење циркуларне економије и побољшање економског положаја Ромкиња у Новом Бечеју бисмо могли поделити у две групе: краткорочне и дугорочне.

Краткорочне су:

1. Едукација о циркуларној економији:

- Важно је организовати радионица и семинара за ромску заједницу, нарочито за жене, на тему циркуларне економије. Ове обуке би имале за циљ да повећају свест о значају рециклаже и поновне употребе материјала и пруже основне вештине за укључивање у сектор циркуларне економије.
- Едукација би обухватала практичне аспекте сакупљања, сортирања и рециклаже отпада, са фокусом на могућности запошљавања и генерисање прихода кроз овакве активности.
- Од виталног значаја би било да ово спроводе организације и појединци који имају приступ до заједнице чак је и врло битно да буду на ромском језику.

2. Подршка Ромима кроз обуке и програме за запошљавање:

- Краткорочне препоруке укључују креирање програма обуке у сарадњи са локалним институцијама, НВО и пословним сектором, који би помогли Ромима да стекну нове вештине у областима које су тражене на тржишту рада, као што су рециклажа, прерада отпада, или одржавање јавних површина.
- Препоручује се и да локална самоуправа подстиче предузетнике да укључе припаднике ромске заједнице у своје компаније кроз програме стручног усавршавања.

- Важно је да постоје програми који имају посебне мере и осигурани су током спровођења и да не изискују додатне трошкове.
- 3. Ефикасније укључивање Ромкиња у локалне иницијативе за прикупљање и рециклажу отпада:**
- Подстиче се укључивање Ромкиња у иницијативе за сакупљање секундарних сировина кроз формирање локалних задруга или удружења, што би омогућило легалан и сигуран начин рада.
 - Локалне иницијативе би обухватале рад на подизању свести и обезбеђивању опреме за сакупљање и прераду отпада, као и оснаживање жена за руковођење овим активностима, чиме би се повећала њихова економска независност.

Дугорочне препоруке

- 1. Изградња поверења:** Чак и врло оскудни подаци указују да не постоји сарадња нити поверење између представника институција и рома/киња. Органи јавне власти су дужни да одмах почну да реуспостављају ове односе, да омогуће неометану двосмерну комуникацију јер је то предуслов остваривању било којих мера и активности.
- 2. Подршка предузетништву и самоодрживим активностима:**
 - Препоручује се да локална самоуправа развије програме подршке за покретање малих бизниса који су повезани са циркуларном економијом, као што су рециклажа, прерада и поновна употреба материјала. Ове активности би могле укључити подршку у виду обука, саветовања, али и финансијских субвенција, ослобађање од трошкова за порезе и доприносе, књиговодствену и ИТ подршку.
 - Поред тога, предлаже се подстицање задружног предузетништва међу женама, нарочито Ромкињама, како би кроз задруге могле легално и организовано да управљају активностима у циркуларној економији.
 - Реуспостављање и редовно праћење програма за социјално коришћење земљишта.
- 3. Оснивање радних група и савета са заступљеношћу жена:**
 - Локална самоуправа се подстиче да укључи жене, укључујући Ромкиње, у радне групе које би учествовале у креирању локалних политика. На тај начин би се осигурало да су потребе и интереси жена укључени у доношење одлука, чиме би се њихов положај у заједници значајно унапредио.

- Препоручује се и оснивање и деловање Савета за родну равноправност који би имао задатак да прати и подстиче активности које доприносе укључивању жена у локалне политике. Али и да извештава редовно јавно о учињеном до сада.

Финансирање и ресурси

1. Међународни фондови:

- Препорука је да се општина Нови Бечеј пријављује на међународне пројекте и фондове, као што су програми Европске уније (нпр. ИПА фондови) који подржавају инклузију маргинализованих група и развој циркуларне економије, али и за ванредне ситуације саме по себи.

2. Државне субвенције:

- Локална самоуправа може аплицирати за субвенције које додељују министарства Републике Србије за подршку малим и средњим предузећима, као и за унапређење инфраструктуре за циркуларну економију. Важно је нагласити да је могуће да ове локалне субвенције одступају од државних и да уводе додатне афирмативне мере за посебно осетљиве групе, све до изједначавања положаја.

3. Подршка од донаторских агенција и невладиних организација:

- Препоручује се сарадња са донаторским агенцијама и НВО које се баве питањима родне равноправности, економског оснаживања и инклузије Рома, како би се осигурала потребна подршка за реализовање планираних активности.
- Јако је важно успоставити редовне канале комуникације са женским, сеоским и ромским организацијама које функционишу у Новом Бечеју и покретати заједничке пројекте и иницијативе.

Поред тога, као све прежимајућу препоруку за сваку меру општина мора да уложи додатне напоре да прикупља редовно податке који су стратификовани по роду, осетљивим обележијима и да их редовно објављује. Као и извештаје о спроведеном.

Оваквим приступом, општина би могла да осигура средства и ресурсе потребне за остварење препорука и дугорочно побољшање положаја жена, нарочито Ромкиња, у заједници.

10. Закључак

Анализа положаја Ромкиња у општини Нови Бечеј указује на велики број препрека које отежавају њихово укључивање у локалне економске и социјалне активности. Ограничени број постојећих јавних подаката указује да је укљученост недовољна. Једна од кључних препрека је недостатак формалне едукације и обука које би омогућиле стицање вештина релевантних за савремено тржиште рада које су доступне свима. Велики део Ромкиња у заједници, услед недовољне образованости и ограниченог приступа информацијама, није упознат са могућностима које локална самоуправа и други програми нуде у оквиру подршке запошљавању и предузетништву. Такође, предрасуде и дискриминација често додатно отежавају Ромкињама приступ запослењу и укључивање у локалну заједницу. Општина не улаже додатне напоре за подизање свести на ова питања иако директно утиче на економску и социјалну сигурност свих.

Један од главних проблема је и недостатак подршке за неформалне сакупљаче секундарних сировина, што је често једини извор прихода за Ромкиње. Неформално сакупљање и прерада отпада, мада значајна у циркуларној економији, остаје нерегулисана активност, без социјалних бенефиција и заштите за оне који се тиме баве. Због тога је неопходно унапређење политике управљања отпадом која би укључила принципе циркуларне економије, као и успостављање формалних канала за запошљавање Ромкиња у секторима који се баве сакупљањем и рециклажом. Поред тога, потребна је систематска подршка за економско оснаживање Ромкиња кроз развој задруга и подршку предузетништву, као и пољопривредним активностима. Иницијативе за развој малих предузећа и задруга могле би обезбедити Ромкињама прилику за формално запошљавање и боље услове рада, чиме би се дугорочно побољшао њихов економски положај у заједници. Укључивање жена у доношење одлука на локалном нивоу, као и њихова већа заступљеност у радним групама и саветима за родну равноправност, такође су од великог значаја за одржив развој родне равноправности, инклузије и унапређење положаја Ромкиња у заједници.

Позив на акцију

На основу налаза из ове анализе, јасно је да је неопходно брзо деловање и примена предложених препорука како би се унапредила родна равноправност и економски положај Ромкиња у општини Нови Бечеј. Брза имплементација краткорочних препорука, као што су едукације и обуке, пружила би Ромкињама могућност за боље разумевање и учешће у циркуларној економији, што је од виталног значаја за остварење дугорочних промена. Обезбеђивање приступа информацијама, подршке за укључивање у програме

запошљавања, као и подстицање развоја задруга за сакупљање и прераду отпада, представљају основне кораке који би могли довести до видљивих промена у кратком року.

Истовремено, важно је да локална самоуправа, у сарадњи са невладиним организацијама и донаторским агенцијама, настави да прати ефекте спровођења препорука и ради на унапређењу стратегија и програма, али и обезбеди додатне финансијске ресурсе за њихово спровођење. Континуирано праћење и вредновање резултата може указати да ли мере заправо одговарају потребама заједнице и доносе позитивне промене за Ромкиње и остале маргинализоване групе којима су намењене.

Позив на акцију је, дакле, усмерен на важност заједничког деловања, успостављања поверења између локалне управе, цивилног сектора и заједнице у целини. Увођење инклузивних политика и формалних канала подршке за Ромкиње може значајно унапредити њихову позицију у заједници и отворити пут ка одрживом развоју који ће оснажити све грађане, посебно најугроженије групе.